

אקלום מינים וזנים של נץ חלב (*Ornitogalum*) בערבה

מעין פלוס קטרון, איתן שלמה, אבי אושרוביץ, קתרינה קריזובה, יובל ברזילי - מו"פ ערבה תיכונה וצפונית
יאיר נשרי - שה"מ, משרד החקלאות ופיתוח הכפר

כתובת הכותב: maayank@arava.co.il

תקציר

החשיבות במציאת פרחים חדשים וזנים חדשים להרחבת הגידולים הפוטנציאליים בקרב מגדלי הפרחים בערבה הביאו אותנו לבחון אקלום מינים וזנים של נץ חלב. בצלי הזנים שנבחנו בתחנת יאיר במהלך שתי עונות המחקר (10/2009 ו- 11/2010) נתקבלו ממשלוח איתן בצר ממושב כפר ורבורג וממיכה פרנק ממושב גבעת חן. מתוצאות המבחנים עולה כי בגידול בקרקע מקומית, ללא טיפולים מיוחדים, ניתן לקבל הקדמה בפריחה ואיכות טובה של גבעולי הפריחה בהשוואה לגידול מקביל באזורים אחרים בארץ. במבחן הזנים בלטו בפריחתם ואיכותם הזנים *Super star*, *White star*, *TR 54* ו- *TR 65*. כמו כן, בצלי הזן קוניקום שנסתלו מחומר ריבוי שנה שנייה פרחו בצורה יפה ובאיכות טובה. מתוצאות הניסוי ניתן להסיק כי נץ החלב יכול להתאים לגידול מסחרי בערבה כפרח קטיפה לשווק ליצוא, ובנוסף, ניתן לשנעו בהובלה ימית בשל חיי האגרטה הארוכים.

מבוא

תנאי האקלים השוררים בערבה מקנים יתרון מובהק לגידול חלק מפרחי הקטיפה בהשוואה לשאר חלקי הארץ. מסיבה זו גידול הטרכליום והלימוניום לקטיפה בתקופת החורף קיים רק בערבה. בניגוד לאזורים אחרים בישראל, הערבה מרוחקת מכל מרכז עירוני המאפשר מכירת פרחים בשוק המקומי ובנוסף חשוב לציין שגידול פרחים אצל המגדלים בערבה מהווה את הפרנסה הבלעדית ואין באפשרותם להתפרנס בדרכים אחרות מלבד החקלאות. ישנה חשיבות רבה למצוא פרחים וזנים חדשים למגדלי הערבה במטרה להרחיב את מגוון פרחי הקטיפה ליצוא ולהחליף פרחים שאינם רווחיים כמו דלפיניום, גיפסנית סולידגו ואחרים, אשר יאפשרו למגדלים להתפרנס בכבוד מהחקלאות ולכן מדי שנה בשנה נבחנים מינים חדשים בתחנת יאיר. במסגרת אקלום פרחי קטיפה חדשים, החלטנו לבחון את גידול מיני נץ החלב (*Ornitogalum*) החדשים בתנאי הערבה.

נץ חלב

הסוג נץ חלב *Ornitogalum* שייך למשפחת היקינטוניים וכולל 275 מינים המוגדרים כגיאופיטים בעלי בצל, הנפוצים בכל היבשות, חוץ מאשר באוסטרליה ובאנטרקטיקה. מרכז התהוותו של הסוג היה כנראה בדרום אפריקה, ומרכזו השני – באזור של ים הטטיס הקדום, הכולל היום את האזורים הים תיכוני, האירנו טורני והסהרו ערבי. שני המינים הגדלים בדרום אפריקה מעידים על האפשרות כי הסוג הקדום התקיים כבר בראשית השלישון כאשר עדיין היו אפריקה ודרום אפריקה קשורות ביניהן. הפרח מורכב מששה עלי עטיפה מפושקים, צבעם לבן, כתום, צהבהב, לרוב עם רצועת אורך ירוקה בגבם. 6 האבקנים חופשיים בדרך כלל. זריהם רחבים בבסיסם, ולעיתים הם חרוצים בשלושה חריצי אורך. המאבקים פונים פנימה, מחוברים בגבם לזירים (תמונה 1).

תמונה 1: נץ חלב (מימין לשמאל) - דוביום, טריזואידי וקוניקום

שיטות וחומרים

שנה ראשונה

ארבעה זני נץ חלב התקבלו כבצלים ממשלתל איתן בצר ממושב כפר ורבורג. הבצלים בגודל 3-4 ס"מ נטמנו בתאריך 2009/10/18, בקרקע מקומית בבית צמיחה מחופה פוליאתיילן, בתחנת הניסויים יאיר, בעומד של 60 בצלים למ"ר.

שנה שנייה

בעונה זו נתקבלו ארבעה זנים טריזואידי ממשלתל איתן בצר וקוניקום שנשמר לשתילה בשנה שנייה וקיבל המרצה רגילה (קרור ב- 13 מ"צ למשך 3 שבועות). 2 זני דוביום ממשלתל מיכה פרנק הזנים נשתלו בקרקע מקומית בבית צמיחה מחופה פוליאתיילן תחת שתי רשתות צל.

טבלה 1: מועדי ועומדי שתילה של הזנים השונים.

המרצה	עומד (בצלים/מטר)	תאריך שתילה	ספק	הזן
נשמר במחסן בטמפרטורה של 20 מ"צ	60	10/09/21	מיכה פרנק	<i>Super star</i>
המרצה רגילה	60	10/10/06	מיכה פרנק	<i>Super star</i>
המרצה רגילה	60	10/10/06	מיכה פרנק	<i>White star</i>
ללא המרצה	60	10/10/06	מיכה פרנק	<i>White star</i>
המרצה רגילה	60	10/10/21	מיכה פרנק	<i>White star</i>
ללא המרצה	60	10/10/21	מיכה פרנק	<i>White star</i>
המרצה רגילה	40	10/10/06	איתן בצר (חומר ריבוי שנה שנייה)	קוניקום
המרצה רגילה	60	10/10/21	איתן בצר	<i>Tr 54</i>
המרצה רגילה	60	10/10/21	איתן בצר	<i>Tr 64</i>
המרצה רגילה	60	10/10/21	איתן בצר	<i>Tr 65</i>
המרצה רגילה	60	10/10/21	איתן בצר	<i>Tr 66</i>

תוצאות

שנה ראשונה

הזן טריזואידי הניב את היבול הגבוה ביותר (טבלה 2) ולעומתו הזן קוניקום נתן את היבול הנמוך ביותר. פרחי הדוביום היו נמוכים בהשוואה לזנים טריזואידי וקוניקום. מבחינת המשקל נמדדו ערכים דומים בהם הזן דוביום קל במשקלו בהשוואה לטריזואידי אשר כבד יותר (טבלה 2). תפוחת הזן דוביום הייתה קצרה בעוד תפוחתו של הזן טריזואידי הייתה ארוכה יותר לעומת שאר הזנים.

טבלה 2: אפיון זני נץ החלב לפי מועד פריחתם, יבול ואיכות גבעולים

טריזואידי	קוניקום	דוביום 201	דוביום 101	
10/01/14	10/01/25	10/01/14	10/01/14	תחילת קטיף
65	7	44	50	יבול (מס' ענפים למ"ר)
48	47	30	32	אורך גבעול ממוצע (ס"מ)
32	16	8	9	משקל גבעול ממוצע (גרם)
15	9	5	5	אורך תפוחת ממוצע (ס"מ)

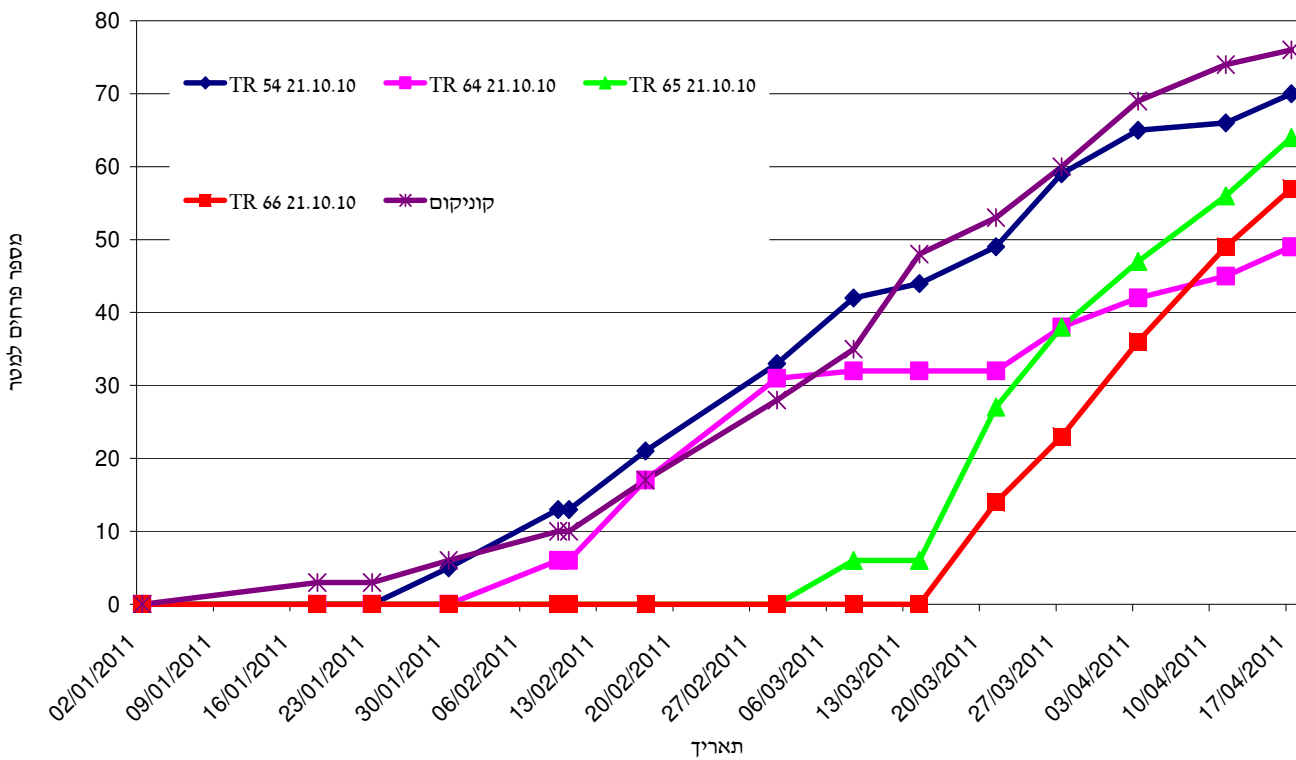
שנה שנייה

קוניקום, *TR 54* בצלי והזן *White star* הניבו את היבול הגבוה ביותר (טבלה 3). בצלים של הזן *White star* שעברו המרצה רגילה, הניבו את היבול הנמוך ביותר לעומת אלו שלא הומרצו. יבול נמוך מ-55 פרחים למטר הינו לא כלכלי לגידול. מבחינת אורך גבעולי הפריחה בלט הזן *TR75* כזן הגבוה ביותר אחריו שאר הזנים מלבד *White star* שנשתל ב-6 באוקטובר *TR 54*. במשקל הגבעולים התקבלו ערכים דומים הזן *TR 54* וקוניקום שהיו בעלי המשקל הנמוך ביותר תוצאות דומות התקבלו באורך התפוחת. הקדמה בתאריך השתילה הביאה להקדמה בתחילת הקטיף בכל הזנים (איור 1). מבחינת היבול המצטבר הזן *White star* הניב את היבול הגבוה ביותר אך הקטיף החל רק באמצע פברואר. מבחינת היבול המצטבר (איור 2) שניים מהזנים, למרות טיפולי ההמרצה הגיעו לפריחה רק בתחילת חודש מרץ אך מספר הפרחים שנקטף בהם לא היה הנמוך ביותר. הקוניקום שבעונה הראשונה כמעט ולא עלה לפריחה החל להיקטף כבר בינואר והגיע ליבול גבוהה ואיכות טובה.

טבלה 3: אפיון זני נץ החלב לפי מועד פריחתם, יבול ואיכות

זן	תאריך שתילה	תחילת קטיף	מספר פרחים	אורך (ס"מ)	משקל (גרם)	אורך תפרחת (ס"מ)
TR 54	21.10.10	30/01/2011	70	49	22	6
TR 64	21.10.10	09/02/2011	49	75	36	12
TR 65	21.10.10	08/03/2011	64	57	43	13
TR 66	21.10.10	21/03/2011	57	59	42	14
super star	21.09.10	02/01/2011	62	60	36	14
super star	6.10.10	18/01/2011	37	63	43	14
white star	21.10.10	14/03/2011	61	57	35	13
white star	6.10.10	17/02/2011	74	52	37	17
white star ללא	21.10.10	03/04/2011	59	61	43	13
white star ללא	6.10.10	14/03/2011	51	52	45	17
קוניקום	6.10.10	18/01/2011	76	60	21	7

איור 1: יבול מצטבר של פרחים בזנים שנתקבלו ממיכה פרנק

איור 2: יבול מצטבר של פרחים בזנים שנתקבלו מאיתן בצר.

סיכום ומסקנות

בשנת הגידול הראשונה בתנאי גידול בערבה סבל הדוביום ממליחות ומתנאי סביבה לא מתאימים לגידולו. מסתבר שפרח זה דורש טמפרטורה מתונה לגידול במיוחד בחודשים הראשונים לגידולו וטמפרטורה גבוהה בעיקר לאחר השתילה פוגעת קשה בהתפתחותו. זו הסיבה לכך שהזן לא צלח בתנאי הערבה. בשנת הגידול השנייה נבחן הזן דוביום *Super star* אשר קיבל טיפולי המרצה ונשתל בתאריך מוקדם. בניגוד לשנה הראשונה, התקבלה תוצאה מפתיעה שהתבטאה בקטיף של יבול גבוה יותר לעומת השנה הקודמת עם פרחים באיכות טובה.

התוצאות שנצפו בשנתיים גידול של נץ החלב מהזן טריזואידי, מראות על הקדמה בפריחה בהשוואה למרכז הארץ ובאזור הבשור. על פניו נראה היה שאין סיכויים להגיע לתוצאות גידול טובות בתנאי הערבה. תגובת המגדלים מאזורים אחרים בביקור בחלקת התצפית הייתה מדהימה והתבטאה בהתפעלות מהגידול, מהקדמת הפריחה ובאיכות הטובה של הפרחים גם בהשוואה לאזורים אחרים בארץ. הזן קוניקום הניב יבול נמוך בעונה הראשונה וזאת בניגוד להשערה מוקדמת שהצביעה על יתרון אפשרי לגידולו בערבה. בשנה השנייה היבול שנקטף מזן קוניקום היה גבוה ואיכותי.

הגידול של חומר הריבוי בשנה השנייה, למעט בזן קוניקום, היה באיכות נמוכה יותר בשל נגיעות בארביניה דבר שהביא לאילוח כל החלקות במהלך העונה.

נראה כי גידול נץ חלב מתאים לגידול בתנאי הערבה. מתקבלות תוצאות גידול טובות גם ללא השקעה בטיפולים מיוחדים. יתרון נוסף של הערבה שניתן להגיע להקדמה בקטיף בהשוואה לשאר חלקי הארץ.

הבעת תודה

תודה לאיתן בצר, מושב כפר ורבורג ולמיכה פרנק גבעת ח'ין.

Introduction new species and varieties of *Ornitogalum* in the Arava

Maayan Plaves Kitron, Eithan Shlomo, Avi Usherovits, Katarina Krizova - Central and Northern Arava R&D

Yair Nishri - Extension Service (Shaham), Ministry of Agriculture and Rural Development

Writer address: maayank@arava.co.il